

ІНВАЗІЯ ЯЧМЕНЮ МИШАЧОГО НА НОВІ ТЕРИТОРІЇ

*Шувар І.А., доктор с.-г. наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Корніта Г.М., кандидат с.-г. наук
Львівський національний аграрний нау*

За останні роки за умов планетарних змін клімату відбувається закономірне й поступове збільшення середньодобової температури повітря в Україні. Помітне коливання параметрів навколишнього природного середовища впливає на всі компоненти сільського господарства, у тому числі й на сегетальну рослинність. Обстеження нами посівів та інших вгідь свідчать про наростаючу тенденцію до поширення у західному регіоні країни бур'янів, типово теплолюбних і ще донедавна характерних винятково для зони Степу. Зокрема, такий бур'ян, як ячмінь мишачий (*Hordeum murinum*), за своїми біологічними особливостями росте на сухих, супіщаних ґрунтах теплих регіонів із спекотним літом, в пустелях, пустельних кущах, посушливих луках, пасовищах і занедбаних полях, серед відкритої території уздовж узбічч доріг, полів, навколо будівель, в зрошувальних канавах, пустирях і газонах, в той час як холодні і вологі умови перешкоджають його росту [1,2,3,7,10].

Ця рослина занесена з Центральної Європи, Північної Африки, Західної Азії та регіону Кавказу. Вона пристосувалася в Північній та Південній Америці, Австралії, Новій Зеландії, Росії, країнах Азії та Західної Європи. В Україні дотепер була поширена у південних районах та Криму, а зараз починає заселяти все нові території.

У літературних джерелах відомі деякі загальні назви рослини – фальшивий ячмінь, ячмінь мишачий, ячмінь настінний, ячмінь дикий, фермерський лишайник, цибулина ячменю та ін. [7-10].

Ячмінь мишачий (*Hordeum murinum*) – це однорічна рослина, яка належить до родини Тонконогові (Poaceae). Стебло пряmostояче чи колінчасте, висотою 15-55 (75) см, з блідими вузлами. Листки прямі ланцетні, шириною 2-7 мм, майже голі чи слабо опушені. Коренева система мичкувата. Суцвіття – колос, довжиною до 10 см. Плід – зернівка. Цвіте з пізньої весни до літа. Репродуктивна здатність: 150 зернин на рослині. Проростає навесні з глибини 1,5-2 см за оптимальної температури +20...+22°C [7,8,10].

Насіння зазвичай падає близько до батьківських рослин, хоча іноді воно переноситься з одягом, хутром тварин або вітром і проростає восени цього ж року.

Здатність ячменю мишачого сягати висоти до 75-90 см робить його шкодочинним для сільськогосподарських культур (особливо низькорослих), оскільки він затінює їх, забирає цінну вологу і поживні речовини з ґрунту та зменшує врожайність.

Шкодочинність цього бур'яну в усьому світі залежить від його раннього проростання і швидкості росту, періоду спокою насіння, високого його продукування та ефективного розповсюдження. Ячмінь мишачий має короткий

життєвий цикл.

На довговічність насіння впливають кілька факторів: фізіологічний стан, хімічне та фізичне середовище, і розташування його на різній глибині від поверхні ґрунту.

Невеликі інвазії ячменю мишачого, як правило, найкраще видаляти ручним викопуванням або скошуванням, хоча обидва способи зазвичай призводять до повторного опадання насіння (дещо у меншій кількості). Суцільне інтенсивне випасання худоби до фази дозрівання насіння свідчить про ефективність зменшення кількості ячменю мишачого на полях.

Популярний нині мінімальний поверхневий обробіток ґрунту призводить до нагромадження насіння бур'янів у верхньому посівному шарі. Ця проблема вимагає ще більшої уваги за використання технології прямої сівби. Як свідчать статистичні дані, технологія No-till в Україні дедалі поширюється. Відмова від механічного обробітку ґрунту, який у традиційній технології певною мірою слугував для контролю бур'янів, за нульової технології корегує процес формування угруповань бур'янів в агроценозах [2].

Знання про біологічні особливості ячменю мишачого допоможуть оцінити його негативний вплив на врожай сільськогосподарських культур. Тому необхідно виконувати глибші дослідження, щоб зрозуміти вплив різних динамічних факторів навколишнього природного середовища на інвазивні процеси, пов'язані з ячменем мишачим та розробляти комплекс заходів для перекриття шляхів його поширення і зменшення шкоди для народного господарства.

Список використаної літератури

1. Барабаш М.Б., Ткач Л.О. Конструктивний підхід до регіоналізації глобальної зміни клімату на території України. *Наук. зап. Вінницького. держ. пед. ун-ту. Серія: Географія*. 2005. Вип. 9. С. 23–41.
2. Потьомкін В. Поширення і шкодочинність злакових бур'янів у посівах зернових культур. <https://www.syngenta.ua/news/zernovi/poshirennya-i-shkodochinnist-zlakovih-buryaniv-u-posivah-zernovih-kultur>
3. Ромащенко М.І., Собко О.О., Савчук Д.П., Кульбіда М.І. Про деякі завдання аграрної науки у зв'язку зі змінами клімату: [Наукова доповідь-інформація]. Київ: Інститут гідротехніки і меліорації УААН, 2003. 46 с.
4. Шувар І.А., Корпіта Г.М. Контролювання забур'янення агроценозів ячменю ярого і картоплі в західному Лісостепу України. *Збірник наукових праць Національного наукового центру «Інститут землеробства НААН»*. Київ: ВП «Едельвейс», 2017. Вип. 4. С. 65–74.
5. Шувар І.А., Корпіта Г.М. Формування конкурентостійких агрофітоценозів у сучасному землеробстві контролюванням їх забур'яненості. *Міжнар. наук.-практ. конф. «Новітні системи землеробства та шляхи підвищення еколого-біологічної ефективності використання земель в сучасному агрокомплексі»*. Дніпро (25-26 травня 2017). С. 225–228.

6. Шувар І.А., Корпіта Г.М., Юник А.В. Продуктивність ячменю ярого і картоплі в агроценозах західного Лісостепу України: монографія. Львів: Сполом, 2019. 148 с.
7. Davison, A.W. The ecology of *Hordeum murinum* L. III. Some effects of adverse climate. *Journal of Ecology* 65. 1977. P. 523–530.
8. Dunbabin M.T. and Cocks P.S. Ecotypic variation for seed dormancy contributes to the success of capeweed (*Arctotheca calendula*) in Western Australia. *Australian Journal of Agricultural Research* 50. 1999. P. 1451–1458.
9. Halloran G.M. and Pennell A.L. Regenerative potential of barley grass (*Hordeum leporinum*). *Journal of Applied Ecology* 18. 1981. P. 805–813.
10. Popay A.I. and Sanders P. Effect of depth of burial on seed germination and seedling emergence of barley grass (*Hordeum murinum* L.). *New Zealand Journal of Experimental Agriculture* 3. 1975. P. 77–80.